

ԳԻՐԲ ԵՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ

Մեր մամուլի մէջ առանձին տեղ են զբաղում Հայրենակցական միութիւնների հրատարակած պարբերականները:

Հայրենակցական միութիւնները օգտակար են: Պէտք է փաշալերւին, քէ ոչ: Այս մասին տարբեր կարծիքներ կան. ոմանց համար «հայրենակցական»-ները ազգը պառակտող, ազգային ուժերը ցան ու ցիր անող, վնասակար կամ, լաւագոյն դէպքում, մեծ ոյժ կլանող, բայց քիչ արդիւնք տուող անօգուտ կազմակերպութիւններ են: Ուրիշներ, ընդհակառակը, դրական գնահատութիւն են տալիս: Մեզ քուտ է, որ ճիշտը այն է, որ կան եւ օգտակար «հայրենակցական»-ներ, եւ վնասակար: Իրատեսութեամբ մօտենալով խնդրին՝ պէտք է առնենք լաւը եւ յետ մղենք վատը: Հայրենակցական միութիւնները այսօր կեանքի երեւոյթ են, եւ պէտք է գիտեմանք այդ փաստը օգտագործել լաւագոյնս:

Հայրենակցական միութիւնների գնահատելի կողմը այն է, որ նրանք, համեմատաբար, հեշտութեամբ միացնում են միեւնոյն վայրի հայրենակիցներին, կապում են նրանց ծննդավայրի հետ, եւ միմեանց, կազմակերպում են փոխադարձ օգնութիւն, աշխատում են նոր սերունդը դաստիարակել հայ լեզուով ու հայ ոգիով, մի խօսքով՝ մեր տարագրւելի ծանր պայմաններում ձգտում են օգտակար լինել միմեանց եւ հայրենիքին: Մեկնելով մասնաւորից՝ հայրենակցականները ծառայում են ընդհանուրին. համախմբելով մի վայրի շուրջ՝ գործում են Հայաստանի բարգաւաճման համար:

Շատ է «հայրենակցական»-ների քիւլը, մասնաւորապէս Ամերիկայում, եւ գործում են նրանք զանազան անուններով: Կարենցիներ, տարօն - տուրուրեւանցիներ, վասպուրականցիներ, մարաշցիներ, այնքապցիներ, սըվագցիներ, խարբերդցիներ, մալաթիացիներ եւ շատ ուրիշներ կազմակերպւած են գործօն միութիւնների մէջ եւ աչքառու մաս են կազմում հայ իրականութեան:

Միութիւններից ոմանք ունեն եւ իրենց պարբերական հրատարակութիւններ՝ իրենց «օրգան»-ները: Հետաքրքրական գրականութիւն է «հայրենակցական» պարբերաբերքերի մշակած գրականութիւնը: Նրանի քէ ձեռնհաս մէկը այդ նիւթը յատուկ ուսումնասիրութեան առարկայ դարձնէ:

«Հայրենակցական» պարբերականների մէջ, կարելի է ասել, ամենէն աչքառու տեղը բռնում է *Մալաթիոյ Կրթասիրաց Ընկերութեան «Պապ - Ուխտի» պարբերաթերթը*: Մալաթիոյ Կրթասիրաց Ընկերութիւնը — «հարազատ»-ը — մօտ 35 տարւայ կեանք ունի եւ այսօր իր մէջ համախմբում է 13 մասնաճիւղեր աւելի քան 500 երկսեռ անդամներով: «Պապ - Ուխտի»-ն կիւմնւած է չորս տարի առաջ եւ յոյս է տեսնում Քիլվլէնտում երեք ամիսը մի անգամ, ամերիկեան կանոնաւորութեամբ, համախմբելով իր շուրջը ի սփիւռս աշխարհի տարողնւած մալաթիացիները: Խմբագրական - վարչական գործերը ձեռնհասութեամբ վարում է Ընկերութեան վարչութեան քարտուղար Գ. Թոփալեանը: Ընդհանուր սպառումը շուրջ 300 - 350 օրինակի է հասնում:

«Պապ - Ուլստի»-ն ապրում եւ ապրեցնում է միայն Մալաթիայով: Նրա աշխատակիցները մալաթիացի են: Բովանդակութիւնը՝ Մալաթիան ու Մալաթիացիները՝ իրենց անցեալով ու ներկայով: Ամէն էջից յուզիչ սէր ու նւիրում է բարում դէպի «անցեալ» ծննդավայրը եւ այնտեղ կեանք առած դէմքերը՝ «մեր նահատակներն» ու «հերոսները», «մեր Պապ - Ուլստի»-ն ու Սուրբ Փրկիչը, հայրենի օդն ու ջուրը, լեռն ու գետը»...

Մէջ ընդ մէջ քերքը տալիս է եւ պատմական արժէքաւոր նիւքեր, ինչպէս է Գ. Գալստեանի «Ինչ տեսայ 1914-1927-ին», որ Գ. Մելիտինեցիի «Նախնիքը» շահեկան հատորից յետոյ, վառ գոյներով նկարագրում է Մալաթիայի հայութեան բնաջնջումը՝ «մեր պաշտելի ծննդավայրի աւերումը»:

«Պապ - Ուլստի» պարունակում է եւ գրական կտորներ ու ռոմանոներ: Ունի եւ տեղեկատու բաժին, ուր լուրեր են հաղորդում մալաթիացիների կեանքից - ծնունդ, ամուսնութիւն, մահ, գանազան տօներ, հանդէսներ, մասնաճիւղերի գործունէութիւնը եւ այլն:

«Նիխտէլփաքնակ գոհաբերող հայրենակից մը» այս տարի քսան տուար է տրամադրել «Պապ - Ուլստի»-ի խմբագրութեան «Իբրեւ նէր տալու համար այն մալաթիացի գրողին, որ «Պապ - Ուլստի»-ին մէջ լուագոյն ներկայագրութիւնը կընէ մեր ծննդավայրի մէջ գտնուող վերի եւ վարի Պապ - Ուլստիներուն»...

Տիպար «հայրենակցական» քերք է «Պապ - Ուլստի»-ն, որ առանց մեծ յաւակնութիւնների, համեստ ու լուրջ՝ օգտակար գործ է կատարում՝ ջանալով հայ պահել ու վաղայ Հայաստանի համար փրկել մալաթիացի հայրենակիցները:

Բոլորովին տարբեր բնոյթ ունի *Տարօն - Տուրուբերան Հայրենակց. Միութեան* հրատարակածը — «Տարօնի

Արծիւ»՝ «օրգան տարօնական ոգիի»:

Ծաւալուն ու համակրելի կազմակերպութիւն է Տարօն - Տուրուբերան Հայր. Միութիւնը, որի կենտր. վարչութիւնն էլ գտնում է Ամերիկայում: Այսինքն սկսած լոյս է տեսնում նրա օրգանը, որ խմբագրում ու տպւում է Սոփիայում, 32 էջոց ամսական տետրակների ձեւով: «Հայրենակցական» շարժման հետ, ըստ էութեան, կապ չունեցող գործ է այս, այլ զուտ քաղաքական ձեռնարկ: Եւ կենտր. վարչութեան «պաշտօնական յայտարարութեան» մէջ (№ 1) այսպէս էլ բացատրւած է. «Տ. - Տ. Հ. Միութիւնը սովորական Հայրենակցական Միութիւն մը չէ: Թէեւ ան կրթական, բարեսիրական եւ մշակութային գործեր կը կատարէ իր բնագաւառի հայ ժողովուրդի նկատմամբ, ինչ որ կընեն միւս հայրենակցականները, բայց առոճք Միութիւնս գոյութեան կոչող ազդակներ չեն եղած»:

Որո՞նք են հապա այդ ազդակները: — Զուտ քաղաքական. «քաղաքական բընոյթ կրող հայրենասիրական կազմակերպութիւն մը՝ ինն ասպետական ուխտերու տիպարով»: «Մենք կը հաւատանաք որ տարօնականութեան ոգին փրկարար դեր պիտի կատարէ հայութիւնը իր ներկայ անկեղծարար վիճակէն դուրս բերելու եւ իր պատմական Հայրենիքին տէր դարձնելու համար»: Այսինքն՝ զուտ քաղաքական գործ: Եւ քէեւ կենտր. վարչութիւնը վճռականապէս յայտարարում է, քէ՛ «կուսակցութիւն չենք եւ չպիտի ալ ըլլանք», բայց իրապէս բընում նամբան անխուսափելիօրէն տանում է դէպի քաղաքականութիւն եւ կուսակցութիւն: Տ. - Տ. Հ. Միութիւնը, անշուշտ, առանց այդ մասին մտածելու՝ ելել է նոր քաղաքական կազմակերպութիւն ստեղծելու:

«Տարօնի Արծիւ»-ի երկրորդ համարում այս խնդիրը արդէն աւելի որոշ է դրւած. «*Կաթաղը Ժայթքեց, բայց խոտոր անցաւ*» — ձայնողեցաւ հայ յեղա-

փոխութիւնը: Եկաւ տարագրութիւնը — սպանիչ մղաճաւանջ: Բայց գործեց նաեւ ոգիի դիմամիկան — ցաւի հետ խորացաւ իմացական տառապանքը, զգացումներու փոքորիկը: Հայ յեղափոխութեան ողբերգութենէն յղութիւն ստացաւ հրգորանքի նորատենչութիւնը — տարօնականութիւնը: Եւ աւելի որոշ. «Մամիկոնեան ոգիի պաշտամունքէն ծնունդ առաւ հայ յեղափոխութիւնը, վերջինէն՝ տարօնականութիւնը»: Այսինքն՝ հայ յեղափոխութեան տեղը բռնելու է տարօնականութիւնը:

Իսկ ի՞նչ է «տարօնականութիւն» ասւածը. «Յեղի ոգիի յատկութիւն է տարօնականութիւնը — ռազմախանդ մշակոյթ եւ կուլտուրաստեղծ հերոսականութիւն, հոգեւոր Մեսրոպականութիւն եւ սրտատուր վարդապետականութիւն՝ միաժամանակ»:

Իսկ ու տհաս մտքեր կարող են յափշտակել նման դատարկարանութիւններով, բայց Տ. — Տ. Հայր. Միութիւնը ի՞նչ կապ ունի դրանց հետ, որ բաղկացած է տարբեր ֆաղափական ըմբռնումների տէր անհատներից եւ անհրաժեշտութեամբ ապագաֆաղափական է ու անկուսակցական, ինչպէ՞ս կարող է լինել «Հայրենակցական» ու պահել իր միութիւնը:

Քիւնը՝ դառնալով ֆաղափական կազմակերպութիւն: Ել չենք խօսում այն մասին, որ «Տարօնի Արծիւ»-ը, իբրեւ ֆաղափական մի նոր կազմակերպութեան բերան, անխուսափելիօրէն բախման մէջ պիտի մտնէ ուրիշ ֆաղափական կազմակերպութիւնների հետ, եւ հետեւում... Բը...

Անշուշտ, տարօնցի մեր հայրենակիցները քիւրիմացութեան մէջ են. նրանք ծառերի յետեւից չեն տեսնում անտառը: Շլացած «տարօնականութիւն», «Մամիկոնեան», «Վարդապետ» բառերից՝ չեն նկատում, քէ ի՞նչ վտանգաւոր նախապարհի վրա են կանգնել: Նախ՝ տարօնականութիւնը, երբէ այդպիսին գոյութիւն ունի, չի կարող փոխարինել հայութիւնը, որովհետեւ հայութիւնը ամբողջութիւն է, իսկ տարօնականութիւնը՝ մասնիկ: Երկրորդ՝ հայրենակցականը դարձնելով ֆաղափական կազմակերպութիւն՝ հեղց տարօնցիներն իրենք կը պառակտին ու կը ֆայֆային: Հայրենասէր տարօնցիները, որ միշտ եղել են ընդհանուր հայկական շարժման առաջին շարքերում, չեն կարող, չպէ՛տք է այդպիսի սխալ ու վրնասակար գործ կատարեն: Հայրենակցականը հայրենակցական Միութիւն է — աւելին՝ ի չարէ է:

ԳՐԱԿԱՆ ԲԵՐՔԸ

Երբէ Հայաստանում գրական ստեղծագործութիւնը համարեա բոլորովին կանգ է առել եւ նոր երկեր լոյս չեն տեսնում, արտասահմանում, հակառակ նիւթական չափից աւելի աննպաստ պայմանների, գրական հրապարակը հարստանում է նորանոր եւ արժէքաւոր հատորներով: Գրեթէ իրար յետեւից ստացանք Բ. Նուրիկեանի պատմածքների գեղեցիկ «Այգեկութիւն»-ը (Նիւ — Եոթ), Ա. Գլուհեանի «Երգեր ուրացման եւ զղջումի» ռոմանտները (Նիւ Եոթ), շատ խոստ-

մնալից երիտասարդ բանաստեղծ Մ. Իշխանի երկրորդ գիրքը՝ «Կրակը» (Բէյրութ), մեր միակ երգիծագիր Ն. Պէլիթեանի «Մարդանկարներ»-ը (Փարիզ) եւ, վերջապէս, Ահարոն Տատուրեանի վառաւոր «Մագաղաթներ»-ը: Բէյրութի Հայ շեմարանի Շրջ. Միութիւնը լոյս է ընծայել «Պատմածքներու ժողովածու»-ի երկրորդ գիրքը: Փարիզում լոյս տեսան Ահսել Բակունցի «Պատմածքներ»-ը՝ առաջին շարքը «Հայաստանի Գրականութեան Մասնաշառ-